

Att omförhandla staden

ELISABETH HÖGDAHL, fil. dr, arbetar med forskning och undervisning vid Institutionen för Service Management vid Campus Helsingborg, Lunds universitet. Hon har främst forskat kring frågor kring plats och platsutveckling (place marketing), med fokus på frågor som makt, tillhörighet, upplevelse och berättelseproduktion. För tillfället forskar hon kring hur kulturarv används för att skapa attraktivitet inom platsmarknadsföring i Skånerregionen, samt hur detta kan sättas i samband med delaktighet och mångfaldsfrågor. Hon arbetar också med frågor kring hur "kreativa zoner" kan bevaras i platsutvecklingsprocesser. Aktuella publikationer utgör: Taktiskt attraktivitet. Om District Six som framtidsvision och turistmagnet (2007) i Plats som produkt och På andra sidan Trädgårdsgatan. Om norr och söder i förändringens Helsingborg (2007).

Jag har en känsla av att jag kan följa med i två världar, fast det gör jag ju inte fullt ut. Jag följer med, men nånstans så står jag... har jag kvar lite vänner i Sverige och sen så har jag ett liv här också. Nånstans så tycker jag... ja, att det skulle kännas tomt om jag bara hade Belgien, eller om jag bara hade Sverige. Nånstans är det skönt att ha två som man rör sig mellan lite grann... Även om det ju inte blir fullt ut nånstans då, kan man ju också säga, det kanske inte blir det där att man är riktigt... Man är ju inte med kanske på samma sätt som man skulle vara med om man bara bodde på ett ställe.

(Anna 37 år, bor med sin son i stadsdelen Forest i Bryssel)¹

När jag öppnar kylskåpet, jag har så många saker, jag tackar Gud så mycket för det jag har... För jag vet och jag är helt säker, 100 %, att det finns många i Shatila, i flyktingläger i Beirut eller i Gaza... Dom har ingenting att äta till imorgon eller till lunch eller kvällstid, dom har ingenting att äta, så det... Men ändå, man känner att det... Om jag tänker på mina barnbarn eller mina döttrar, vill dom ha slöja... så vilket liv! Dom kan inte jobba med vad som helst eller var som helst. Folk tittar på dom. Men om man jämför det som vi får här, det är equal, det är samma... Vi har hemland, vi har pass, vi får lägenhet. Om jag inte har pengar kan jag gå till socialen och så... Men på andra handen, så har vi frihet i våra länder. Du kan ha slöja, eller jobba med vad du vill, var som helst.

(Fatima, 42 år, bor med sina döttrar och sin son i stadsdelen Rosengård i Malmö)²

två kvinnor, två reflektioner över två olika liv i två olika städer. I Bryssel och Malmö, städerna de befinner sig i ter sig knappast lika vid första ögonkastet. Bryssel – en kosmopolitisk storstad som i samband med den europeiska gemenskapen alltmer hamnat i fokus, och i dag mer och mer ses som en världsstad (jfr t.ex. Elmhorn 2001). Strömmar av människor som passerar mer eller mindre tillfälligt genom landet när de för sitt lands talan i EU-parlamentet, Europarådet eller Kommissionen. Invandrade tjänstemän, liksom Anna, som trängs i det landskap av höga, postmoderna

byggnader som utgör en påtaglig kontrast till de dekorerade flerfamiljshus från tidigt 1900-tal som omger dem. Immigranter från olika delar av världen som bor i de mer slitna stadsdelarna Anderlecht och Molenbeck, där den kostymklädda prydligheten tycks långt borta. Stadsdelar som Forest, Ixelles och S:t Gilles har blivit populära boplatser åt en allt mer internationell och inflytelserik medelklass.

Begreppet gentrifiering hör starkt samman med denna process – något som också diskuteras i Malmö, en stad som ter sig nästan löjligt liten i en europeisk kontext men som ter sig ganska stor i det glesbefolkade Sverige. Här har den gamla industrin ersatts av högskola och drömmar om nyinvesteringar och kreativ företaganda. Här byggdes det nya waterfrontområdet Västra Hamnen, med sina exklusiva bostäder och prestigeladdade Turning Torso, något som anses ha "satt Malmö på kartan" och skapat intresse för staden. Möllevången inte att förglömma – den internationella stadsdelen där alternativkultur och nattklubbsliv trängs med internationell torghandel, småbutiker och en mängd restauranger. Kanske, kanske är det här nyckeln till det nya Malmö ligger, för att inte säga det nya Sverige, en kosmopolitisk arena som kan sammanlänkas med den rörlighet, kreativitet och kosmopolitiska anda som många hoppas utgör nyckeln till det nya Europa (jfr t.ex. Herrman 2004. Arvastson & Butler 2006). Den nya underklassen – "arbetslösa invandrare" som Fatima – bor dock i miljonprogramsområdet Rosengård, en plats i Malmös utkant som på sin tid ansågs nyskapande men som nu mest anses borga för en fortsatt marginalisering. Där bor de människor vars liv anses präglade av realiteter som fattigdom, arbetslöshet, hedersrelaterat våld och ungdomsproblem. Anna

och Fatima rör sig onekligen på ganska skilda arenor i sin vardag. De har dock det gemensamt att de båda är *immigranter*, personer som inte alltid betraktas som självklart innanför, vare sig av dem själva eller av omgivningen.

FLYTTA TILL NY PLATS

Denna artikel utgör en betraktelse över migration, sett genom dessa två kvinnors erfarenheter, och ambitionen är att visa relationen mellan plats och identitet, och hur platser kan fungera som förhandlingspartners i olika identitetsprocesser³. Att möta en ny plats blir en viktig del av ett pågående identitetsprojekt, där platsen blir ett hjälpmedel på vägen, ett sätt att lämna gammalt bakom sig och förhandla om framtiden. *Hur tar man en ny plats i besittning? Vilka möjligheter och omöjligheter till platstagande kan upplevas i relation till självuppfattning, den plats där man befinner sig och det omkringsliggande samhället? Under vilka villkor framförhandlas innanförskap och hemkänsla?* Tanken är att integration och hemmahörande skapas genom en komplex brygd av (politiska) visioner, personlig identitet och den status som platsen där man bor innehar, och likaväl som det är viktigt att fysiska och mentala barriärer i europeiska storstäder är det viktigt att finna det som överbrygger dem.

Att flytta till en ny plats innebär förändringar, men också att man på sätt och vis tvingas "söka sig själv" på nya platser, att finna företeelser och personer som känns välbekanta. Som bland annat etnologen Karla Werner tidigare visat, så befinner sig människan i en ständig relation till sina platser, där platser kommer att upplevas på olika sätt och användas på

olika, kreativa sätt – allt beroende på var man själv befinner sig i livet (jfr Werner 1991).

Begreppet plats blir givetvis intressant i detta sammanhang, som en mångdimensionell mix av både fysiska och immateriella realiteter. Platsbegreppet är omdiskuterat och försett med en mängd olika avgränsningar och innehåll, där man kan diskutera hur en plats skapas, hur den avgränsas och vilka olika dimensioner som ger platsen den dess karaktär (jfr t.ex. Casey 1996, Saltzman 2001, Högdahl 2003, Ek & Hultman 2007). I min avhandling *Göra gata. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden* (2003), använde jag mig av den franske filosofen Michel de Certeaus diskussion kring dimensionerna *place* och *space*, där man mycket grovt sett kan säga att *place* speglar stadens materialitet, medan *space* i stället blir det rörliga, tillfälliga och abstrakta, något som inbegriper exempelvis rörelse, minne, erfarenhet och görande (de Certeau 1984:117). *Place* blir de element som distribueras och lokaliseras på olika sätt, som byggnader, gatunät och papperskorgar. Det är en slags "figuration av möjligheter" som präglas av stabilitet och konkretisering. *Space* uppstår mer som en effekt av de olika göranden som skapas och som får platsen att fungera som "a polyvalent unity of conflicting programs or contractual proximities" där den "is caught in the ambiguity of an actualization, transformed into a term dependent upon many different conventions, situated as the act of a present (or of a time), and modified by the transformation caused by successive contexts" (a.a.).

Det handlar om något som kan vara svårfångat och mångskiftande. Då tankar likaväl som känslor ter sig betydligt mer abstrakta än några bräder som fogats

samman till en parkbänk, kan denna aspekt också te sig en smula svårfångad. Samtidigt kan man konstatera att det knappast går att tänka sig någon "ren" materialitet. En parkbänk är ett resultat av någons tankar och visioner, och som platser utgör ofta viktiga redskap för att aktualisera och liksom "placera" minnen. En plats blir alltså utifrån detta perspektiv en process av både materiell och immateriell karaktär, där människor kommer att både "göra" de fysiska platserna på olika sätt och förhålla sig till dem. Miljöer skapar möjligheter och begränsningar, och de fylls med diskursiva berättelser som ger platserna dess laddning och karaktär. Som Karla Werner betonat använder man också platserna för att göra individuella erfarenheter, för att skapa handlingar och förhållningssätt i det personliga identitetsbygget. Begreppet identitet definierar jag som *hur jag inordnar mig och inordnas av andra i världen* (Högdahl 2003:88). Identitet är något som handlar om individens interaktion med världen runt omkring, och det utgör knappast något fixerat och beständigt. Snarare utgör identitet en process där erfarenheter successivt förändrar självuppfattningen livet igenom. Samtidigt kan man säga att det finns ett behov av att känna igen sig själv även i främmande sammanhang. Det finns ett behov av att knyta samman olika faser i livet och kunna relatera dem till någon form av logik (jfr Alsmark 1997). En intressant fråga är vad som händer när man flyttar, och hur man omsätter de erfarenheter man gjort på en plats på en annan. Vad händer när man flyttar, hur mycket kan man återskapa och vad måste förhandlas om? Hur påverkar detta det personliga identitetsbygget? Och hur förhåller sig detta projekt till omvärlden? En viktig utgångspunkt i denna diskussion är

att identitetsprocesser är försedda med villkor och begränsningar. Människor skapar inte bara identiteter utan tilldelas också dylika i processer där mänskliga framträdanden blir till meningsladdade representationer av stadens utopier och dystopier. Något som också manifesteras i de inledande citaten.

VÄGEN TILL ROSENGÅRD

Fatima föddes i början av 1960-talet i flyktinglägret Shatila som yngst i en syskonskara på åtta⁴. Ursprungligen kom familjen från Palestina, där modern växte upp i en välbärgad och inflytelserik familj. Livet kom att ta en fundamentalt annorlunda riktning 1948, då familjen fick fly hals över huvud i samband med den våldssamma konflikt som utspelade sig efter det att staten Israels bildats. Som så många andra i de talrika flyktingströmmarna hamnade de så småningom i Beiruts flyktingläger. Här bodde familjen i tält, tillvaron präglades av fattigdom, och förutom en del blygsamma inkomster levde de på hjälpsändningar. Fatima minns sammanhållning mitt i all fattigdom, men också känslan av att leva i osäkerhet, att något obehagligt hela tiden skulle kunna hända. Känslan av att inte ha någon plats att kalla sin var stark, likaväl som känslan av att inte ha något hemland. Fatima fick själv ingen ordentlig utbildning. Ung och nygift kom hon att bosätta sig i Dubai med en ständig osäkerhet om huruvida familjen skulle få stanna. Familjen drömde om Australien, men drömmen upplöstes i myndighetstrassel och svåruppfyllda ekonomiska villkor. Sedan fick de höra talas om Danmark.

Vi hörde att många familjer kom till Danmark som asylsökande. Alla pratar: "du vet vi känner

den här familjen, dom reste till Danmark dom har så bra där". Men dom hade inte så bra, ingen pratar sanning. Så vi fick visum till Polen, sedan kom vi hit med båt, med en man som smugglade folk. Han tog så mycket pengar. Vi kom tre familjer, tre kvinnor med tolv barn. Vi kom hit utan män och våra barn var små.

Mötet med Sverige kom att bli mycket svårare än Fatima hade trott och de vackra berättelserna framstod alltmer som lögn. Ingen hade sagt något om att man fick bo på flyktingförläggning, och egentligen var det ingenting i Sverige hon tyckte att hon kände igen från livet i Dubai. Även hennes man kom till Sverige, men Fatima kände egentligen inte att hon trivdes någonstans. Hon längtade hem och kände sig ansvarig för att hon dragit med sina barn till ännu en vagabondtillvaro – nu i en helt annan världsdel. På gatan mötte hon kvinnor som gick halvnakna. Skulle hennes egna döttrar bli så? Efter två år vaknade Fatima en dag och kände att hon inte stod ut längre.

Jag grät, jag ville bara åka tillbaka till Dubai! Jag ville inte att mina barn skulle uppfostras här i Sverige, jag ville inte att dom skulle vara svenskar, jag ville behålla Islam, jag ville behålla min kultur. Min man sade: "vi kan inte åka tillbaka, vi har inte tillstånd att stanna där. Du måste acceptera att stanna här." En vecka – jag åt ingenting, jag drack ingenting, jag bara drack kaffe och grät. Sen insåg jag att det finns ingen lösning på det här. Jag måste acceptera.

På något sätt blev den slutgiltiga acceptansen en lättnad, ett beslut var fattat om att det var här man måste vara. Det fanns faktiskt ingen annan utväg. Så började förhandlingen om livet i Sverige, om hur man skulle kunna leva och vad som gick att kompromissa om. Då bodde hela familjen i Vara där de kände sig utanför och annorlunda, men de hade goda vänner i Malmö som föreslog att de skulle flytta

Motiv från stadsdelen Rosengård i Malmö.

dit. I Malmö var det bättre, det fanns falafelkiosk och arabiska affärer. Det blev flera turer i Malmö, med boende i olika stadsdelar. Efter en incident där familjen fått en del av sina fönster sönderslagna föreslog en vän i Rosengård att de skulle flytta dit. Och precis som alla andra kände Fatima till stadsdelens dåliga rykte.

Jag ville inte flytta till Rosengård, jag hörde så mycket om Rosengård. Det är katastrof, Rosengård, katastrof. Om du flyttar till Rosengård förlorar du dina barn, och vi var tvungna att flytta hit, vi hade ingen annan utväg. Så när jag kom hit, oh my God, vilket fint område! Hur vågar dom säga så om Rosengård?

När Fatima pratar om Rosengård så vill hon dock inte skönmåla, hon säger att det finns många och svårlösta problem, och att man lätt hamnar i en försvarsposition.

Försvara Rosengård, försvara dig själv som invandrare, som kvinna som har slöja, som muslimsk kvinna som bor på Rosengård, allt! Du måste hela tiden förklara dig. Jättesvårt!

Rosengård var från början en möjlighet att ta sig ur en besvärlig situation och här har hon också för första gången haft ett arbete under en period, något som hon upplevde som ett stort kliv framåt. Här finns hennes vänner och Rosengård i Sverige har blivit kanske den första platsen där hon verkligen kunnat kosta på sig att känna sig som hemma.

Även om det finns rasism i Sverige och allt möjligt, *allt*. Men jag älskar Sverige, jag älskar det här landet som gav mig passet, att jag är svensk medborgare. Jag trivs här, men det är inte så tryggt som man har det utanför Sverige, men jag älskar Sverige så mycket, för det är spe-

ciellt, att jag är människa, jag är en person, jag har hemland, jag har ambassader om jag reser och nånting händer med mig så jag kan gå till svenska ambassaden och säga, jag behöver så, så, så.

ANNA

Anna har i jämförelse en uppväxt som ter sig mycket annorlunda. Inbäddad i en svensk kontext växte hon upp på Lidingö i Stockholm, med sin mamma, pappa och storasyster. I en familj som hon betecknar som ganska "normal", med pappa som var egen företagare och mamma som var skolköterska. När Anna gick ut gymnasiet 1986, sökte hon stipendium för att åka till USA och studera i ett år, och så var hon plötsligt ute på egen hand för första gången. Året i USA blev viktigt för henne, kanske människorna hon träffade mer än studierna. När hon kom hem så flyttade hon till Lund och började läsa juridik på universitetet. När hon avslutat utbildningen 1991 sökte hon sig utomlands igen. Mer eller mindre av en slump hamnade hon i Brugge, som kom att bli ett viktigt vägskalet i livet. Efter utbildningen åkte Anna hem till Stockholm för att sitta ting, men samtidigt hade hon sökt en praktikplats och plötsligt var hon på väg till Bryssel.

Så det var första gången jag kom ner och bodde och då var det en annan svenska som också hade gått i Brugge det året, så vi hyrde lägenhet tillsammans och bodde här då i fem månader. Jag tror att jag tyckte det var en ganska spännande plats, men det var väl också... Man gick ju ut mycket och det var väl att man lärde känna lite olika platser och man började tycka att man kände en hel del personer. Jag antar att just i och med att det inte var många som hade något riktigt, så blir det så att man hade mer tid att gå ut, det var ingen som kände sig för stressad för att göra det. Och det var väl en slags kontrast

mot när jag hade varit hemma och jobbat på tingsrätten, att sitta ting är ju rätt slitigt.

Efter praktiktjänstgöringen i Bryssel åkte Anna hem för att slita vidare på tinget i Stockholm. Nu hade hon varit borta större delen av de senaste fem, sex åren och det kändes som om hon lite tappat kontakten med Stockholm och vännerna därhemma. Hon gav sig ut på resa igen, och besökte platser som Thailand, Malaysia, Singapore och Indonesien. Under resan till Malaysia hade hennes pappa hittat en annons om jobb som jurist-lingvist i Luxemburg, och så var hon på väg igen. I Luxemburg var det lätt att hitta en bostad och en del vänner fanns kvar sedan tidigare. Efter några år träffade hon Michael, också immigrant från Trinidad & Tobago och som arbetade som vakt på den pub hon brukade besöka. I den nya relationen låg Bryssel bättre till än Luxemburg och så småningom flyttade hon dit.

Vi var ute och reste rätt mycket också, vi gjorde rätt mycket. Han går ju ut mycket, och så tror jag också att jag tyckte det var väldigt kul att få Trinidad Tobago, man får ju nånting, en kultur eller folk som man aldrig skulle träffat annars. Alltså, jag tror att det är lite det där, kanske, att jag hela tiden är på jakt efter kickar. Vi hälsade ju på systemen i London, och man fick liksom en dimension till på nåt vis så här. Och sen så var det naturligtvis det att Michael är ute rätt mycket i Luxemburg. Just därför, tror jag, att han har jobbat som dörrvakt, så gick vi alltid förbi köerna när vi kom, på nåt vis kändes det som att plötsligt så glider man omkring i nattelivet i Luxemburg.

Anna tog plats i EU:s parlamentsbyggnad i Bryssel, och letade lägenhet via olika mäklare. Till slut så hittade hon vad hon sökte i en stadsdel nära parlamentet. Den var lite småsabbig men charmig, och befolkad av många afrikaner. Här fanns en lite avspänd känsla som Anna trodde att

hon skulle trivas med. Det blev emellertid fler turer i Luxemburg med eget hus och barn. Så småningom tog förhållandet slut. Anna lämnade Michael i Luxemburg och återvände till Bryssel, nu som ensam småbarnsmamma. Via en mäklare fann hon en stor lägenhet i stadsdelen Forest där hon fortfarande bor kvar, en plats som ter sig långt från de afrikanska kvarterens charmiga stökighet och sjabbighet. På Annas gata är husen större och välhållna, och det finns ett exklusivt bad dit hon brukar ta sonen Viktor för att simma. Han går på EU:s eget daghem, och sedan en tid tillbaka har hon en au pair som hjälper henne i hushållet. Hon trivs bra i Forest även om hon kan sakna de afrikanska kvarteren ibland. Men det är för svårt att bo där med småbarn, branta trappor och ingen hiss, och dessutom finns vänner i den angränsande stadsdelen S:t Gilles, något som känns viktigt för Anna. Men helt kan hon inte identifiera sig med stadsdelen.

Jag har inte flyttat hit för att jag ville bli del av det. I och för sig, det känns kul att ha det och gå till badet. Men det är väl det som jag tycker är ganska roligt, att jag kan besöka... Ja, man kan göra en avstickare lite vart man vill och känna att man är... För i vilket fall som helst, så har jag inget där jag tycker att jag... Det kanske är på grund av... för jag tror inte att jag känner mig hemma, så att jag känner att jag identifierar mig med någon plats *helt*, så att jag känner att här *är*, eller vad ska jag säga...

VÄGAR TILL EN NY PLATS

När man tar sig en snabb titt på de båda kvinnornas vägar till sina respektive platser så finns det onekligen en snedfördelning vad gäller möjligheter och begränsningar både i val av plats och livsstil. På många sätt utgör de varandras motsatser,

kanske själva sinnebilderna av Zygmunt Baumans globaliseringskritiska metaforer *turisten* och *vagabonden*. De används för att "blottlägga det faktum att det numera är tillgången på global rörlighet som blivit den viktigaste stratifieringsfaktorn" (Bauman 2000:83). Vissa får tillgång till de möjligheter som den globala rörligheten ger, medan andra utestängs och placeras i periferin eller tvingas till en ofrivillig rörlighet mot ett mål där de oftast är oönskade. Turisterna utgör denna privilegierade grupp, "som reser frivilligt och får ut stort nöje av sitt resande, de övertalas eller mutas att resa och de välkomnas av öppna armar när det gör det". Vagabonderna utgör den grupp som i stället tvingas till ett resande "i smyg, ofta illegalt" och som ofta betalar mer "för att trängas på tredje-klassdäck på en stinkande och sjöoduglig båt, än vad andra betalar för den glittrande lyxen i business class". De är några som man ser på med ogillande och som kanske arresteras eller avvisas när de väl anländer (a.a.:85).

Anna har knappast rest i någon lyx, men onekligen har hon haft möjlighet att resa av nyfikenhet och fri vilja. På många sätt kan hon ses som en del av en rörlig och inflytelserik intellektuell elit, med ekonomiska medel och kunskap att röra sig i en global sfär. Ser man det i en europeisk kontext tycks hon också väl representera visionen om den nya rörliga europén – den upptäcksresande, välutbildade och önskvärda (jfr Herrmann 2004). En central faktor i bilden "turisten" är just den ogenerade rörligheten, och visionen utgörs inte minst inom EU av ett Europa befolkat av kosmopoliter som enkelt manövrerar sig mellan olika geografiska och kulturella fält. Begreppet kosmopolit är intressant i sammanhanget, då det ofta blir något av ett modeord för att beskriva

Motiv från stadsdelen Forest i Bryssel.

en modern och rörlig individ på den globala arenan. Det blir en beskrivning av en statusfylld karaktär som både präglas av nyfiken rörlighet och social tolerans mot det som kommer i dess väg. Sociologerna Robin Cohen och Steven Vertovec menar begreppet "kosmopolitisk" pekar mot något som överskrider nations- och nationalstatstanken och samtidigt "is able to mediate actions and ideals oriented both to the universal and the particular, the global and the local; is culturally anti-essentialist; and is capable of representing variously complex repertoires of allegiance, identity and interest" (Cohen & Vertovic 2002:4). Det är något som man lätt kan koppla till Annas livsberättelse medan Fatima, som med flyktingstämpel skuffats runt mellan olika länder, på många sätt representerar den baumanska vagabondens bortkörda och icke-önsk-

värda existens i en alltmer utbredd mobilitetshierarki. Anna har genomgått en ganska tydlig boendekarriär i Bryssel, där hon själv i hög grad kunnat välja de platser hon bosatt sig på, medan Fatima tilldelats de platser som inte tett sig så attraktiva för andra och därmed heller aldrig fått chansen att höja sin status. Något som tydligt visar hur personlig status och platsens diskursiva laddning kopplas samman. Aspekterna *place* och *space* flyter ihop, där den statushöjande respektive statussänkande diskursen blir en del av den materialitet och realitet som omger kvinnorna i deras vardag. Att bosätta sig i de afrikanska kvarteren blir en flört med något man bara delvis behöver identifiera sig med, något som skvallrar om ironisk självdistans till det uppstyltat byråkratiska på Parlamentet.

Samtidigt som Fatima kan ses som

"vagabonden", så blir hennes flexibilitetskompetens att hantera de situationer hon ställs inför, uppenbar och detta ställer också nya frågor om vad det innebär att vara kosmopolit i praktiken. Handlar det om ett visionärt ställningstagande eller en pragmatisk överlevnadsteknik? Är det så att just de människor som verkligen uppvisar kosmopolitiska livsstilar inte alltid gör det på grund av eget val eller framträder som kosmopoliter i den allmänna uppfattningen?

PLATS OCH IDENTITET

Fatima och Anna har onekligen gjort sina erfarenheter i skilda kontext, men samtidigt är det uppenbart att de också fått gå igenom likartade processer. De har fått erövra nya platser och sätta detta i relation till de erfarenheter som de bär med sig. Båda utarbetar de taktiker för att anpassa sig utan att uppslukas, upplever identifikation och förändrad självbild i förhandlingsprocesser som skapas i relation till både platserna där de rör sig och de människor de möter. De har båda fått fundera över innanförskap respektive utanförskap, de har fått uppleva förhandlingsprocesser gällande gränsdragningar, både de som de själva dras upp och de som de upplever att de ställs inför. Samtidigt är det uppenbart att villkoren för dem är olika. För Anna har resandet medfört en egenvald möjlighet att förhandla om tillhörighet och identitet, något som knappast gäller Fatima. Å andra sidan kan man se att hon är den av dem som kanske genomgått den största förändringen i och med sitt svenska medborgarskap, där den nationella "inneslutningen" paradoxalt nog gett en möjlighet att röra sig fritt i stora delar av världen. Hon har genom den nationella be-

stämningen kunnat gå från vagabond till att bli en turist med möjlighet att resa på sina egna villkor så långt ekonomin räcker. Därmed kan man också se att det finns vissa möjligheter till övergångar mellan de polariseringar som Bauman identifierar, bara man finner kreativa vägar att skapa dessa.

Båda kvinnorna har använt sina nya platser för att gå en intressant balansgång. Annas flirt med de afrikanska kvarteren blev en möjlighet att balansera det strikta liv i parlamentet som hon egentligen inte var säker på att hon ville identifiera sig med. För Fatima har Rosengård blivit ett viktigt redskap för att kunna skapa distans till det svenska hon inte vill identifiera sig med – det som hon tycker verkar (kulturellt) stelt och intolerant. Samtidigt har det haft sitt pris. Fatima tvingas leva med ett diskursivt bagage som i mångas ögon präglas av annorlundahet och inte sällan ter sig oattraktivt eller skrämmande. Anna har inte drabbats av detta på samma sätt, men samtidigt så vet hon att hon tillhör en grupp som kan uppfattas som både snobbig och irriterande. En EU-tjänsteman som plockar åt sig godbitarna i den belgiska kakan, och hon vill inte gärna skylta med sin tillhörighet ute i Bryssel.

När jag har den här på mig (passerkortet hänger i en snodd kring halsen), den här brickan. Ibland glömmer jag bort att ta av den, och då är det så här när jag kommer ut, så känner jag att: OJ liksom, den måste ju åka bort, för att... inte vill man visa att man kommer från en institution. Och det är samma sak med bilen, man kan ju få speciella nummerplåtar på bilen om man vill, där det står nånting, det finns några stjärnor på så att man ser att man jobbar på en institution... Men det tänkte jag ju absolut att oh, nej det vill jag ju inte ha, då kommer dom ju att skära sönder däcken direkt, eller... Jag menar, man vill ju inte att nån ska gå och repa bilen på grund av det. Man tänker, det är ju bäst att vara

så anonym som möjligt, när... Så visst, det finns väl i bakhuvudet ändå...

INNANFÖRSKAP, UTANFÖRSKAP OCH SÄTTA GRÄNSER

Balansgången handlar också om innanförskap och utanförskap, där det inte alltid är självklart att man får ta del av ett innanförskap. Men det handlar också om att kanske inte *vilja* vara "innanför" något som känns svårt eller omöjligt att identifiera sig med. Det handlar också om att skapa sig en ny plattform på den plats man befinner sig. Fatima känner stark identifikation med Rosengård, och har engagerat sig i den problematik som hon tycker sig se i området. Hon oroar sig för ungdomarna och att området ska försämrats, och har arbetat aktivt för att motarbeta detta genom att bjuda in Malmös politiker till möten. Samtidigt så är hennes koppling till Sverige utanför Rosengård inte helt tydlig, och hon känner sig inte hemma i Malmös "finare" delar. Slöjan blir en utpekande faktor precis som Annas passerkort, något som skapar en känsla av att bli bedömd och kanske ratad som icke önskvärd av omgivningen. Till skillnad från Anna, som lägger ifrån sig passerkortet, kan inte Fatima kompromissa med slöjan, hellre undvika de platser där hon sticker ut alltför mycket.

Anna å sin sida rör sig i en internationell sfär på arbetet och har en internationellt präglad vänkrets i ett sammanhang där i stort set alla använt Bryssel för att förbättra sin livssituation, inte minst vad gäller ekonomi och status. Samtidigt säger hon att hon egentligen har väldigt svaga kopplingar till Bryssel och Belgien, och hon har bättre uppfattning om vad som händer i svensk politik än den belgiska.

Den internationella och samtidigt avgränsade EU-skaran blir ett litet samhälle i sig, där hon också kan använda gemenskapen som distanserande faktor utåt.

Båda kvinnorna har alltså tilldelats, men också dragit upp vissa gränser mot det samhälle de befinner sig i. Precis som Fatima resonerar kring det svenska, har Anna en uppfattning om att det finns sådant i det belgiska samhället som ter sig svårsmält, och hon är tveksam till och hon skulle vilja bli belgare "på riktigt". De nordiska föräldrarna på Parlamentet är inte nöjda med institutionens daghem då barnen ibland får godis, och många är också missnöjda med att barnen är utomhus alldeles för lite.

Jag tror att kanske med barn också, man känner att där blir man nog mer berörd, mer arg. För jag tror att annars kan man nog själv parera vissa, eller anpassa, men. Men med barn, för det tycker man ju också, det är ju det dyrbaraste man har, man vill verkligen att dom ska må bra. Och dom kan inte parera på samma sätt som man själv kanske kan parera andra saker. Jag menar, det är ingen som behöver tala om för mig vad jag ska äta eller hur jag gör saker. Och även om nån talar om för mig hur det ska vara så kan jag nog göra på ett annat sätt i alla fall. Men ett barn, där känner man verkligen att där är det nån som föreskriver nånting och mitt lilla barn kan inte värja sig och det är jag som måste se till att mitt lilla barn får det så som jag vill att det ska vara.

Ett liknande resonemang för Fatima när det gäller den svenska skolan som hon tycker är alltför släpphänt mot eleverna. Attityden känns främmande från det hon själv växte upp med, där elevernas respekt för läraren var stor. Hon skulle också ha svårt att acceptera att hennes döttrar förälskade sig i män som inte var muslimer.

Jag sade till dom hela tiden att när ditt hjärta slår, fråga den killen, är han muslim eller inte.

Om han inte är muslim så säg till ditt hjärta: Stopp... från början... Gå inte vidare, ingenting får hända. Så tack och lov att ingenting hände. Mina äldsta döttrar gifte sig alla tre med palestinska killar...

Anna formulerar inte sin oro i bestämda termer när det gäller Viktors framtid, mer som en allmän känsla av inte heller hon vill att något glapp ska uppstå.

För jag har nog en viss rädsla för att Viktor kommer att känna sig som belgare... För att jag tycker ju på nåt vis att... Jag tror i och för sig också att alla svenskar köper Emil och Pippi och Fem myror är fler än fyra elefanter. Man vill ju sjunga svenska barnvisor och känna att man är... Men sen har jag en rädsla för att han när han blir äldre, att han ska känna sig som belgare ändå eftersom han bor här, och att man då själv på nåt vis nästan på nåt vis skulle bli tvungen att stanna kvar där. Därför att han är ju min lilla ögonsten. Jag kommer att bli en sån där riktigt desperat mamma som, du vet, säger "kommer du inte hem på middag på söndag". Så då tänker jag att då kommer jag att bo kvar här bara för att för att jag på nåt vis då ska hålla nån slags kontakt. Då tänker jag, gud, man vill ju inte känna sig att man ska slå sig ner här då, så jag tänker att hur länge kan man stanna här i Belgien utan att han... vilken ålder liksom, hur länge? Även om jag tror att det är så mycket annat, i och för sig, som det beror på också, skola och vad dom tycker kanske, vilket språk dom pratar i första hand och så...

Samtidigt så är inte Anna säker på att Sverige är det bästa för Viktor, inte minst på grund av hans mörka hudfärg. Hon är osäker på om det forna hemlandet verkligen kan leva upp till den toleranta anda som hon vill ska prägla Viktors liv

FUNDERINGAR I ETT STÖRRE PERSPEKTIV

För båda kvinnorna präglas alltså föräldraskapet av de tydligaste gränserna vad gäller möjliga förändringar, då man vill

skydda det allra mest dyrbara. Att känna ett visst utanförskap på en plats kan vara möjligt, men inte att hamna i ett främlingskap till de egna barnen. Deras respektive processer ter sig på många sätt lika, de har fört identitetsmässiga förhandlingar utifrån vad som varit möjligt. En del har man kunnat omsätta på den nya platsen, medan annat fått omförhandlats i relation till de realiteter de befinner sig i – städerna Malmö och Bryssel. Innehållet i deras förhandlingsprocesser ter sig dock knappast lika. De har gjort fundamentalt olika erfarenheter, där inte minst den politiska dimensionen kan lyftas fram i ett villkorat identitetsprojekt.

Jag vill också avslutningsvis gärna lyfta fram deras olika positioner i relation till den omvärld som omger dem. Jag vill då hävda att Fatimas identifikation med Rosengård framstår som mer problematiskt utifrån ett svenskt perspektiv än vad Annas och de andra tjänstemännens avgränsade EU-identitet ter sig utifrån ett belgiskt perspektiv. I det senare fallet uppfattas det inte som något direkt problem att man som (tillfällig?) immigrant skapat en gruppidentitet som egentligen inte innefattar Belgien, medan rosengårdsbornas avvisande av "det svenska" ofta beskrivs som mycket problematiskt⁵. Här kan man också se en intressant motsägelse mellan den "ekonomiska" och den "kulturella" sfären, där jag vill påstå att EU-tjänstemännens bidrag till att sätta "Bryssel på kartan" och utveckla landet Belgiens position i Europa överskuggar de eventuella "kulturella problem" som kan utvecklas i kölvattnet av EU-tjänstemännens närvaro. Den "kulturella mångfald" som immigranterna i Rosengård anses bidra med känns, i jämförelse med den kulturella annorlundahet och framför allt den ekonomiska problembild som målas

upp, lite som en Davids kamp med Goliat. Det är utifrån detta intressant att fundera över hur mycket ekonomisk marginalisering kan skapa legitimitet för dystopiska resonemang angående kulturell anpassning. I Belgien har man inte "råd" att diskutera på detta sätt, då EU-immigranterna utgör en garant för fortsatt inflytande i det nya Europa och utgör en ekonomiskt mycket stark grupp. Det är i stället viktigt att hålla dem kvar. Frågan är då om den önskvärda immigranten är den för landet (ekonomiskt och representativt) statushöjande immigranten, och om man då också kan säga att ekonomisk underordning skapar kulturell annorlunda snarare än tvärtom? Även om det är så att båda grupperna för många tycks te sig irriterande på en vardagsnivå?

Man kan därför också knyta diskussionen till ett större geografiskt fält än det nationella. Inom EU finns, inte minst i skenet av föreställningar om en alltmer globaliserad värld, en stark ambition att skapa en europeisk värdegemenskap med ett enat och samtidigt kosmopolitiskt Europa. Där utgör "Europa" inte bara en plats skapad genom geografisk avgränsning utan också ett diskursivt rum, där inte minst tankar om det gemensamma europeiska kulturarvet får en stor betydelse. I olika dokument förs det fram visioner om ett specifikt europeiskt kulturarv, något som kan användas som utgångspunkt för enande mellan folkgrupper och individer – samtidigt som man talar om kulturell mångfald⁶. Detta skapar sammantaget en ganska paradoxal och svårtydd bild (jfr *European cultural heritage, volume 1. Intergovernmental co-operation: collected texts*, 2002:9).

Kosmopoliten ses på många sätt som den framtida ideala individ som ska kunna sammanfoga dessa båda ideal, och man

kan fråga sig om både Fatima och Anna rymts i denna vision. På många sätt är, som tidigare nämnts, den ideala bilden av kosmopoliten någon form av "baumansk" turist, en smidig och ekonomiskt oproblematisk person som enkelt kan föra sig på många kulturella arenor. Robin Cohen och Steven Vertovic pekar dock på begreppets mångdimensionalitet, att det också kan (borde?) handla om att understödja "a non-communitarian, post-identity politics of overlapping interests and heterogeneous or hybrid publics in order to challenge conventional notions of belonging, identity and citizenship" (Cohen & Vertovec 2002:1). Detta kan också knytas till exempelvis antropologen Thomas Hylland Eriksens som i flera artiklar diskuterat kring begrepp som hybriditet och kreolisering, där han ser en väg ut ur kulturell stereotypisering genom att tillåta en mer kaotisk och mångbottnad kulturell identitet, inte minst i det att olika kulturella fragment sammanlänkas till helt nya praktiker (jfr Hylland Eriksen 1999:60, Hylland Eriksen & Hemer 1999:18).

Mina nedslag i dessa kvinnors verklighet har främst handlat om att diskutera det som man kan benämna som vardagspraktik, ett sätt att förhålla sig till omvärlden. Att vara en god kosmopolit tycks onekligen i mångt och mycket handla om en kompetens att hantera denna utan att tappa fotfästet. Och det kan gälla både för Fatima som lever i Rosengård, Malmö och Anna som bor i Forest, Bryssel.

NOTER

¹ Intervjuer med "Anna" utfördes mellan den 12 och 24 oktober 2004.

² Intervjuer med "Fatima" utfördes mellan den 29 mars och 5 maj 2005.

³ Intervjuerna utfördes under 2004–2005 i sam-

band med projektet "Att omförhandla staden", finansierat av Centrum för Europaforskning, Lunds universitet.

⁴ Denna text har i något annorlunda form också publicerats i boken *Mötas i Malmö* år 2006 (red. Sabina Dethorey).

⁵ Säkerligen har detta att göra med EU-immigranternas lite tillfälliga tillvaro, det finns egentligen ingen anledning att inlemma dem i det belgiska samhället, men för mig så förefaller det också som det också kan ha att göra med förhållningssätt till "det kulturella" och någon form av statusproblematik.

⁶ Begreppet *kulturarv* har ju varit föremål för starkt intresse de senaste åren, inte minst i samband med kritik av nationalistiska homogeniseringsprocesser (jfr O'Dell 1998, Högdahl & Eskilsson 2005). Man kan se beskrivningar och iscensättningar av kulturarv som en konstruktion, där något väljs ut som representativt för kulturen och annat väljs bort (jfr t.ex. Grundberg 2002:14). Man kan fråga sig var mina informanter hör hemma i detta resonemang, där "kultur" och "kulturarv" inte sällan ses som en mångfald av homogena olikheter, något som också kan användas som en orsaksförklaring när olika problem eller missförstånd uppstår (jfr t.ex. Ålund & Shierup 1992:9, Ericsson m.fl. 2002:19).

LITTERATUR

- Alsmark, Gunnar (red.), 1997. *Skjorta eller själ*. Lund: Studentlitteratur.
- Arvastson, Gösta & Butler, Tim (red.), 2006. *Multicultures and Cities*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Bauman, Zygmunt, 2000. *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Casey, Edward S., 1996. "How to get from space to place in a fairly short stretch of time. Phenomenological prolegomena." In: Fel, Steven & Basso, Keith H. (eds.), *Senses of Place*. Santa Fe: School of American Research Press.
- de Certeau, Michel, 1984. *The Practice of Everyday Life*. London/Los Angeles: University of California Press.
- Cohen, Robin & Vertovec, Steven (eds.), 2002. *Conceiving Cosmopolitanism. Theory, Context and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Ek, Richard & Hultman, Johan (red.), 2007. *Plats som product*. Lund: Studentlitteratur.
- Elmhorn, Camilla, 2001. *Brussels – A Reflexive World City*. Stockholm: Institutionen för Ekonomisk historia, Stockholms universitet.
- Ericsson, Urban m.fl., 2002. *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- European cultural heritage, volume 1. Intergovernmental co-operation; collected texts*. Strasbourg 2002: Council of Europe Publishing
- Grundberg, Jonas, 2002. *Kulturarv, turism och regional utveckling*. Östersund: ETOUR.
- Herrmann, Richard (ed.), 2004. *Transnational Identities. Becoming European in the EU*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Hylland Eriksen, Thomas, 1999. "Hybrid kreativitet." I: Eriksen & Hemer (red.), *Ambivalens og fundamentalisme. Seks essays om kulturens globalisering*. Oslo: Spartacus.
- Hylland Eriksen, Thomas, 1999. *Kulturterroris-men. En uppgörelse med tanken om kulturell renhet*. Nora: Nya Doxa.
- Högdahl, Elisabeth, 2003. *Göra gata. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*. Hedemora: Gidlunds.
- Högdahl, Elisabeth, 2006. "Landet annorlunda och hemma." I: Dethorey, Sabina (red.), *Mötas i Malmö*. Hedemora: Gidlunds förlag i samarbete med Stadsbyggnadskontret, Malmö.
- Högdahl, Elisabeth & Eskilsson, Lena, 2005. *Kulturarv, mångfald och marknadsföringspraktiker*. Institutionen för Service Management & Riksantikvarieämbetet. Helsingborg: Campus Helsingborg, Lunds universitet.
- O'Dell, Tom, 1998. "Svenskhetens dynamik." I: Miegel & Schoug (red.), *Dikotomier: vetenskapsteoretiska reflektioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Saltzman, Katarina, 2001. *Inget landskap är en ö. Dialektik och praktik i öländska landskap*. Lund: Nordic Academic Press.
- Werner, Karla, 1991. *Staden som livsrum. Stockholm om staden*. Stockholm: Bygghörsningsrådet.
- Åhlund, Aleksandra & Shierup, Carl-Ulrik, 1992. "Kulturpluralismens paradoxer." I: *Kulturella Perspektiv* 1992:1.

Intervjuer:

- "Anna": intervjuer utförda mellan den 12 och 24 oktober 2004.
- "Fatima": intervjuer utförda mellan den 29 mars och 5 maj 2005.

SUMMARY

*Negotiating the City**(Att omförhandla staden)*

The article discusses place, identity and migration, using two women's stories as example. Anna from Sweden is living in Brussels, Belgium and Fatima from Dubai is living in Malmö, Sweden. They have been moving to their respective new environments under different circumstances and from different reasons. Anna from Sweden have moved to Brussels out of curiosity and good working possibilities in the EU-parlament, and Fatima has come as a refugee to Malmö from Dubai. She is living in the suburb of Rosengård, an area with bad reputation. The purpose of the article is to discuss the relation between place and identity, and how places

become "negotiation partners" in identity processes. The women have different possibilities to make these negotiations, but it is interesting to also see the similarities between their thoughts and actions in their respective environments. The article discusses the concept of place and space as well as identity, but also refers to Zygmunt Bauman's critical discussion on globalisation as well as it discusses cosmopolitan visions for the future. The women have different possibilities to visualise themselves not only in their respective local context but also in Europe and the rest of the world.

Keywords: place, identity, migration, negotiation.

Elisabeth Högdahl, Department of Service Management, Campus Helsingborg, Lund University, Sweden.